

**TARBIYA BOLA SHASINI RIVOJLANTIRISHNING AJRALMAS
QISMI SIFATIDA**

Yulchiboyeva Dilfuza Ergashevna

QDPI Amaliy psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Tarbiya jamiyatga to'laqonli shaxsni bera oladigan asosiy kuchdir. Tarbiyaviy ta'sirning samaradorligi maqsadlilik, tizimlilik va malakali rahbarlikdadir.

Tarbiya bilan ko'p narsaga erishish mumkin. Tarbiya odamlarning taqdirini o'zgarishiga katta hissa qo'shadi.

Maktabgacha yoshdagi davr dunyoni kundalik kashf qilish davri bo'lib, shaxsiy rivojlanishning asosiy yo'nalishlari aynan shu davrda boshlanadi. Ushbu funktsiya bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'lim muassasasining tarbiya jarayonining barcha ishtirokchilari ta'lim maqsadini aniq tushunishlari kerak, chunki bu jarayonda tarbiya asosiy jarayondir.

Tarbiya jarayoni - bu pedagog va o'quvchilar o'rtasidagi samarali hamkorlik jarayoni bo'lib, u belgilangan maqsadga erishishga qaratilgan bo'lib, ta'lim va tarbiyani birlashtirgan yaxlit pedagogik jarayonning bir qismidir. Tarbiya jarayoni kam o'rganilgan. U o'ziga xos xususiyatlarga ega va mashg'ulotdan ko'ra murakkabroq ko'rinadi.

Tarbiya jarayonining hozirgi holati shundayki, u bevosita ta'sir emas, balki o'qituvchi va o'quvchining ijtimoiy o'zaro ta'siridir. Jarayon bolalar faoliyatini tashkil etish orqali amalga oshiriladi.

Har bir pedagog shuni bilishi kerakki, ta'lim - bu kattalar bilan birgalikda bolalarning mazmunli hayoti va rivojlanish faoliyatini tashkil etish, bunda ikkalasi ham o'z roli, maqsadlari va o'zaro munosabatlariga ega bo'ladi. Bunday

pedagog faoliyatining natijasi bolaning ongi va xulq-atvorida sifatli o'zgarishlar bo'ladi.

Tarbiya jarayoni ko'p faktorli xarakterga ega: shaxsning shakllanishiga oila, bog'cha, mikromuhit, jamoat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari, san'at, ijtimoiy-iqtisodiy vaziyat va boshqalar ta'sir ko'rsatadi. Shuni esda tutish kerakki, tarbiya jarayoni ikki tomonlama bo'lib, unda bola kattalar ta'sirida ob'ekt sifatida harakat qiladi va shu bilan birga, bola o'z qiziqishlari, qarashlari, o'z fikriga ega bo'lgan shaxsdir, ya'ni bunda bola tarbiya jarayonida ham sub'ekt vazifasini bajaradi.

Tarbiya jarayonining rivojlanishi uning ichki va tashqi qarama-qarshiliklarida namoyon bo'ladi. Bu jarayonning uzluksiz oqimini qo'llab-quvvatlovchi kuchni ta'minlaydigan qarama-qarshiliklardir. Asosiy ichki qarama-qarshilik - paydo bo'ladigan yangi ehtiyojlar va ularni qondirishning mumkin emasligi o'rtasidagi ziddiyatdir. Tug'ilgan "kelishmovchiliklar" bolani o'z tajribasini kengaytirishga, bilim va xatti-harakatlar shakllariga ega bo'lishga, normalar va qoidalarni o'rganishga undaydi. Bolaga qo'yiladigan talablardan kelib chiqadigan o'qituvchi bolaning yoshiga bog'liq imkoniyatlariga, shuningdek, uning "proksimal rivojlanish zonasiga" ishonishi kerak.

Tarbiya - bu hayotiy ijoddir. Bu jarayon uchun yagona retsept bo'lishi mumkin emas. Tarbiyaning asosiy funksiyalari: madaniyatni saqlash, uzatish va ko'paytirish; avlodlar almashinuvining tarixiy jarayonini ta'minlash, ya'ni shaxsning ijtimoiylashuvi (sotsializatsiya - bolaning hayotga kirishini ta'minlash); shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirish, bolani himoya qilish va himoya olishdir.

Ushbu funksiyalarni turlicha shakllantirish mumkin: ijodiy-madaniy, sotsializatsiya va moslashish, insonni shakllantirish .

Bolalarni tarbiyalash va rivojlantirishning butun tizimi ta'lim tamoyillari bilan belgilanadi. Bular ta'lim jarayoni, uning mazmuni va tashkil etilishi asosida quriladigan asosiy talablardir.

Quyidagi tamoyillar ajralib turadi:

1. Insonparvarlik tamoyili, bolaning shaxsiyatini hurmat qilish unga nisbatan talabchanlik bilan uyg'unlashgan, o'z ehtiyojlari, qobiliyatlari, imkoniyatlari va xususiyatlariga ega bo'lish bola uchun asosiy qadriyat hisoblanadi.

2. Madaniy muvofiqlik tamoyili, bu shaxsiy rivojlanish uchun ijtimoiy-madaniy muhitni yaratishni talab qiladi, unda xalq madaniyati (til, san'at, din, turmush tarzi) imkoniyatlari va jahon sivilizatsiyasi yutuqlarining o'rganish.

3. Shaxsiy faoliyat tamoyili, Ota-ona tarbiyasi-bu tug'ilish paytidan to o'limigacha bo'lgan va ko'plab turlarga ega bo'lgan jarayon.

4. Uzlüksizlik tamoyili, u izchillik va uzlüksizlikni ta'minlaydi hamda ijtimoiy-pedagogik tizimdagi o'zgarishlarning bugungi kun talablari va kelajak prognozlariga muvofiq o'zgaruvchanligi va dinamikligini ta'minlaydi.

5. Subyektiv nazorat tamoyili. Shaxsning sodir bo'layotgan voqealarda ishtirok etish darajasini tan olish va tushuntirish qobiliyati.

6. Bolaga ishonch tamoyili. Pedagogning har bir o'quvchining yaxshi boshlanishiga bo'lgan ishonchi unga hayotda va o'zini namoyon qilishda o'zini namoyon qilishiga yordam beradi.

7. Ta'lim jarayonining barcha tarkibiy qismlarining murakkabligi, yaxlitligi, birligi printsiipi. Bu ta'lim-tarbiya jarayonining barcha omillari va tomonlarini hisobga olgan holda, maqsadlar, mazmun, tarbiya vositalari tizimi orqali shaxsga ko'p tomonlama pedagogik ta'sirni tashkil etishni anglatadi.

Ta'limning yaxlitligi ta'lim jarayonining eng muhim talabidir. Yaxlitlik xususiy ta'lim maqsadlari va usullarini bir-biridan ajratilgan holda amalga oshirish va amalga oshirish mumkin emasligini nazarda tutadi. Shaxsning pozitsiyasi ma'lum bir qadriyatlar tizimiga asoslangan bo'linmas ruhiy shakllanish sifatida shakllanadi. Binobarin, ta'limning yaxlitligi pedagogning aniq belgilangan yakuniy maqsadni tanlashini nazarda tutadi.

8. Pedagogik rahbarlik va bolalarning mustaqil faoliyati tamoyili. Bolalar bilan barcha ishlar ushbu tamoyilga asoslanadi, ya'ni uning mazmuni, shakllari va

usullari aniqlanadi. Bu tamoyil bolaning shaxsiyatiga faoliyatga asoslangan yondashuvni aks ettiradi.

9. Tabiatga muvofiqlik tamoyili .

10. Jamoada va jamoa orqali tarbiyalash tamoyili.

Tarbiyaning umumiy tamoyillari o'zining mazmuni va texnologiyasi bo'yicha ham mintaqaviy xususiyatga ega. Tarbiyaning mintaqaviy tamoyillariga quyidagilar kiradi:

- shaxsning diniy e'tiqodiga, uning rivojlanishidagi ijtimoiy-madaniy muhitga bag'rikenglik tamoyili;

- ijtimoiy-pedagogik majmuada munosabatlar va aloqalarni qurish asosi sifatida internatsionalizm tamoyili;

Mintaqa xalqlari madaniyatining qadr-qimmatini printsipi va xalq pedagogikasining shaxsni ijtimoiylashtirish va tarbiyalashning kundalik va kasbiy jarayonlarining g'oyaviy, instrumental asosi sifatidagi ahamiyati.

Ijtimoiy-madaniy muhit bilan bog'liqligi tamoyili. Tarbiya jamiyat talablari va uning rivojlanish istiqbollari mos ravishda qurilishi kerak. Printsip davlat va shaxsiy talablarni hisobga olgan holda ta'lim maqsadlarini belgilashni talab qiladi.

11. Yaxlitlik prinsipi shaxsning ijtimoiy-ma'naviy, umumiy madaniy va kasbiy rivojlanishining birligini belgilaydi, har bir shaxsning ijodkorligi, o'ziga xosligi, individualligiga e'tiborni qaratadi va shu munosabat bilan barcha ijtimoiy institutlarning integratsion faoliyatini nazarda tutadi.

Tarbiya tamoyillari jarayon, uning mazmuni va tashkil etilishiga qo'yiladigan asosiy talablardir. Bu pedagogikaning amaliyotga tatbiq etilishi eng qiyin toifasidir. Tamoyillar o'quvchining shaxsiy pozitsiyalarini shakllantirish va rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni ko'rsatadi.

Tarbiya jarayoni murakkab dinamik tizimdir. Bu jarayonda bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan bir qator tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatish mumkin: ta'limning maqsad va mazmunini amalga oshirishga qaratilgan ishning maqsadi, vazifalari, mazmuni, shakl va usullari va ko'zda tutilgan natija.

Demak, ta'lim jarayonining maqsadi - ijodiy hayotda umuminsoniy va milliy madaniyat qadriyatlarini qayta ishlab chiqarishga, o'z-o'zini rivojlantirishga va jamiyatdagi xatti-harakatlarni axloqiy jihatdan tartibga solishga qaratilgan yaxlit insonparvar shaxsni tarbiyalashdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolov A. Kasb qanday tanlanadi? - T.: "Yangi asr avlodi", 2010. - 186 b.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot: Universitetlar va pedagogika institutlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. - T.: "Universitet", 1999. -96b.
3. Лук А. Н. Психология творчества. М-2005, с-184
4. Султонова Н. А., Юлдашева М. Э., Уринбаев Н. Н. У. Современный урок в системе традиционного обучения и их развивающие возможности //Молодежь и XXI век-2015. – 2015. – С. 359-362.
5. Асқарова Ў. Педагогика.– Т.: "Талқин". 2008 йил, 186 – бет.
6. Абдужалилова Ш. Абдурауф Фитратнинг оила ва ўсмир тарбиясига оид қарашлари. –Т.: "Ўзбекистон", 2002 йил, 56 – бет.
7. Гребенников И.В. Педагогический всеобуч родителей. – М.: 1986 йил.
8. Зуннунов Ш. Тарж. Донишмандлар тарбия хусусида.–Т.: "Ўқитувчи", 1982 йил, 129 – бет.